

HANS H. ØRBERG

LINGVA LATINA

PER SE ILLUSTRATA

PARS I

FAMILIA ROMANA

LATINE DISCO I

(Učím se latinsky)

PŘÍRUČKA PRO STUDENTY (kap. I–XXXV)

do češtiny přeložil, upravil
a vlastním nákladem vydal

Jiří A. Čepelák

V PRAZE

MMX

Předmluva

Latina je mrtvá. Anebo nesmrtelná? Proč? Není totiž jen branou k mnoha moderním jazykům a vědním oborům, ale ukrývá rozmanité poklady starověké, středověké i novověké literatury. Mnohé z nich jsou aktuální dodnes, neboť se z nich můžeme dozvědět leccos o naší kultuře, civilizaci, o nás samých. Abychom je však mohli otevřít a čerpat z nich jako z pramene poznání, neměli bychom se spokojit s pouhými překlady, ale naučit se jazyk, v němž byly napsány, a naučit se ho natolik, abychom bez použití slovníku porozuměli latinskému textu a zažívali ničím nerušené potěšení z jeho četby.

Proč studovat latinu?

Nestačí však jen překládat z latiny do mateřského jazyka, je třeba naučit se latinsky číst, rozumět, případně i psát a mluvit – zkrátka naučit se latinsky myslet. Jak toho lze dosáhnout? Stačí si vybrat účinnou metodu a dobrou učebnici, která vás k tomuto cíli dovede. V tomto ohledu je zcela jedinečný kurz *Lingua Latina per se illustrata* od dánského autora Hanse H. Ørberga. Je totiž vhodný pro samouky i plošné využití ve školách. Od svého vzniku v 50. letech 20. století se úspěšně šíří v západní Evropě a Severní Americe a v posledních letech se uplatňuje také v Chorvatsku i v dalších zemích střední a východní Evropy.

Lingua Latina per se illustrata

Celý kurz *Lingua Latina per se illustrata* se dělí na dvě části, z nichž každou tvoří pečlivě sestavená učebnice v latinském jazyce, opatřená vysvětlujícími ilustracemi – *Familia Romana* a *Roma Aeterna*. Tyto učebnice doplňují latinská cvičení *Exercitia Latina* a příručka pro studenty *Latine disco*, která přístupnou formou vysvětluje gramatiku jednotlivých kapitol v národním jazyce. Posledně jmenovaná příručka byla zatím dostupná pouze v angličtině, francouzštině, němčině, dánštině, španělštině a italštině. Ve svých rukou právě držíte její první české vydání, které má usnadnit práci samoukům i studentům středních škol.

součástí kurzu

Latinský jazyk se budete učit podobně jako svůj mateřský. Na počátku se budete setkávat jen s nejjednoduššími větami, jejichž smysl snadno pochopíte z kontextu. Nová slova budou vysvětlována ať už slovy vám známými, nebo ilustracemi. Podobně jako děti osvojující si mateřský jazyk se nejprve budete seznamovat s významy slov a jazykových jevů, naučíte se je rozpoznávat, používat a následně je zařadíte do gramatického systému. Gramatika bude předkládána pozvolna, a to tak, aby její pochopení bylo co nejpřirozenější a aby se díky mnoha příkladům dostala tak říkajíc do krve.

přirozená metoda

Abyste mohli využívat všech plodů své práce, je třeba se zcela spolehnout na metodu výuky, na které je učebnice postavena. Přestože je jejímu popisu věnována důkladná pozornost v rámci úvodní kapitoly naší příručky (viz s. 14–17), na tomto místě bych chtěl nastínit její hlavní body, jinými slovy doporučit vám následující studijní postup:

doporučený studijní postup

1. Dobře si prohlédněte ilustraci nebo mapu na začátku kapitoly a zapamatujte si tam uvedené pojmy.
2. Pozorně si přečtěte text kapitoly tak, abyste s jistotou pochopili každé slovo a větu podle kontextu.
3. Přečtěte si oddíl GRAMMATICA LATINA a systematicky seřazené gramatické vzory porovnejte s těmi v textu.
4. Přečtěte si ještě jednou celou kapitolu (text + GRAMMATICA LATINA) v souvislostech a dávejte pozor na obsah, abyste se vyhnuli nedorozuměním. Zvláště si dejte pozor na nová slova a tvary vysvětlené v poznámkách na okraji stránky nebo v gramatickém oddílu.
5. S přihlédnutím k oddílu GRAMMATICA LATINA doplňte chybějící koncovky ve cvičení PENSVM A.
6. Projděte si seznam nových slov na okraji stránky (*Vocābula nova*) a vyjasněte si jejich význam (s každým můžete zkusit vytvořit jednoduchou větu, viz následující odstavec o rozšiřování slovní zásoby).
7. Doplňte chybějící slova do cvičení PENSVM B tak, aby jeho jednotlivé věty dávaly smysl.
8. Ústně nebo písemně odpovězte krátkými větami na otázky ve cvičení PENSVM C.

Príslušný komentář v příručce *Latine disco* si prostudujte až POTÉ, co si důkladně přečtete text kapitoly. Měli byste si tak ověřit získané poznatky, dokázat je pojmenovat a zařadit do gramatického systému.

rozšiřování slovní zásoby

Nezbytnou součástí studia jazyka je i osvojování si jeho slovní zásoby. Není-li to bezprostředně nutné, nová slova nepřekládejte, ale zapisujte si celá slovní spojení nebo krátké věty do zápisníku a následně si v něm čtete, např. při čekání na autobus. Jistě jim budete rozumět, neboť se vám bude před očima jako na filmovém plátně promítat příběh, který prostupuje celou učebnicí. Naučíte se tak význam více slov najednou, snadněji si osvojíte jejich vazby a budete se i později lépe orientovat v textu. Ten se totiž neskládá z izolovaných slov, ale ze slovních spojení a vět.

české vydání

České vydání příručky *Latine disco* vzniklo na základě její anglické, německé a italské verze. Snažil jsem se jak o co nejméně překlad, tak o jeho přizpůsobení českému prostředí, jazyku i gramatické terminologii. Aby zůstal text komentáře co nejjednodušší a nejnázornější, nebyl vždy upřednostněn detailní výklad podle zásad historické gramatiky. Proto jsem po konzultaci s autorem slovesa 3. konjugace i v českém vydání označil jako souhláskové kmeny (viz 4. kap.). Podobně jako v jiných současných učebnicích latiny ani v tomto výukovém textu se nerozlišuje mezi odvozenými a složenými slovesy, která jsou souhrnně označována jako složeniny. V zájmu zachování shody s textem učebnice *Familia Romana* cituji přímou řeč v la-

tině pomocí uvozovek nahoře, zatímco v českém textu jsem se řídil běžnými pravidly českého pravopisu.

Za pomoc při překladu a korekturách bych chtěl poděkovat kolegům z *Pražského latinského kroužku* a spolužákům z *Filozofické fakulty Univerzity Karlovy* v Praze, jmenovitě Zuzaně Špicové, Lukáši Hofmanovi, Petru Hončovi, Janu Morávkovi, Janu Odstrčilíkovi a Ondřeji Podavkovi. Přínosné byly též korektury a připomínky od Katariny Petrovičové z *Ústavu klasických studií FF MU* v Brně. Mimořádnou vděčnost cítím k Bohumile Mouchové z *Ústavu řeckých a latinských studií FF UK* v Praze, která v roce 1998 jako první seznámila českou odbornou veřejnost s učebnicemi Hanse H. Ørberga a bez jejíž dlouhodobé podpory by se vydání této příručky neuskutečnilo, stejně jako Luigimu Miragliovi, zakladateli latinské akademie *Vivarium Novum* se sídlem v Římě a šířiteli Ørbergových publikací, a jeho kolegům. A konečně, poslední a nejvýznamnější poděkování – i když s trochou smutku – náleží nedávno zesnulému dánskému profesorovi Hansi H. Ørbergovi a jeho dědicům, bez jejichž laskavého souhlasu by česká verze příručky nikdy nemohla být vydána.

V Praze 10. června 2010

Jiří A. Čepelák

Úvod

LINGVA LATINA, latinský jazyk

Latinský jazyk, *lingua Latīna*, byl jazykem Latinů (*Latīnī*), obyvatel dnešního Lazia (*Latium*), oblasti ve střední Itálii, jež zahrnuje i město Řím, které podle tradice založil *Rōmulus* v roce 753 př. Kr. V následujících staletích se oblast ovládaná Římem, *imperium Rōmānum*, rozrostla na celou Itálii a odtud do západního a východního Středomoří. Do 2. století po Kr. ovládli Římané většinu tehdejší Evropy, severní Afriky, Blízkého i Středního Východu. V západních evropských provinciích *Hispānia*, *Gallia*, *Britannia*, *Germānia* (jižní Německo) a na Balkáně, např. v provincii *Dācia* (Rumunsko), se latina, jazyk Římanů, rychle rozšířila, zatímco v Řecku a ve východních provinciích si své výsadní postavení i nadále zachovala řečtina. Antický svět byl tedy dvojjazyčný, řecko-latinský.

Latina, jazyk *Latinů*, obyvatel *Latia*

jazyk *Římské říše*

Po pádu Západořímské říše byla latina jako mluvený jazyk vytlačena z některých příhraničních oblastí říše, např. z Británie a z Afriky. V ostatních provinciích se z mluvené latiny vyvinuly románské jazyky, např. italština, francouzština, španělština, portugalština a rumunština.

románské jazyky

Jako svůj rodný jazyk dnes latinu nikdo nepoužívá, a proto se řadí k tzv. „mrtvým“ jazykům. Toto označení je však poněkud zavádějící. Po staletí byla latina v celé Římské říši tak živá, jako je angličtina v současném světě. A tento „mrtvý“ jazyk byl natolik životaschopný, že zůstal po celý středověk nezpochybnitelným společným jazykem vzdělaných vrstev v Evropě. Svě vedoucí postavení komunikačního prostředku mezi vzdělanci různých národů si pak latina zachovávala až do 18. století. V současnosti její klasická forma přežívá v římskokatolické

kulturní jazyk *Evropy*

církvi. Latinská je i velká část terminologie mnoha společenských i přírodních věd.

latinská slova v angličtině

latinská slova v češtině

Postavení latiny jakožto mezinárodního kulturního jazyka se projevilo v množství latinských slov přejatých do národních jazyků současné Evropy. Mimo románské jazyky, kde jsou spíše výjimkou slova jiného než latinského původu, patří také angličtina mezi jazyky, jejichž slovní zásoba pochází převážně z latiny. Přejímání slov z různých oblastí lidského života se však nevyhnula ani čeština. Její slovní zásoba byla o slova latinského původu obohacována buď přímo, nebo prostřednictvím němčiny, francouzštiny, italštiny i angličtiny.

Pravopis a výslovnost

latinská abeceda

písmena J a U se až do
16. století nepoužívala

IVLIVS = JULIUS

varianty výslovnosti latiny

Latinská abeceda měla 23 znaků: A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z (K se téměř nepoužívalo, Y a Z se objevuje jen ve slovech řeckého původu). Až později se z těchto velkých písmen (majuskule) vyvinula písmena malá (minuskule). Znaky J, U a W byly neznámé: *I* a *V* označovalo jak samohlásky *i* a *u*, tak souhlásky *j* a *v* (vyslovované jako české *j* a anglické *w*). Až do 16. století se znaky *I i* a *J j*, *V v* a *U u* nerozlišovaly. V našich učebnicích latiny nepoužíváme písmena *J j*, ale rozlišujeme mezi souhláskou *V v* a samohláskou *U u*, s výjimkou nadpisů, které jsou psány velkými písmeny: CA-PITVLVM, IVLIVS.

V současnosti se využívají tři varianty výslovnosti latiny: *klasická*, odpovídající 1. století př. Kr., a pozdější *středoevropská* a *italská výslovnost*. V českých zemích se obvykle vyučuje podle tradiční *středoevropské* výslovnosti, zatímco na vysokých školách se objevuje i *klasická* neboli *restituovaná* výslovnost. S jednotlivými typy výslovnosti se můžete seznámit na následujících stránkách – když už se váš učitel nebo vy rozhodnete pro jednu z variant výslovnosti, pečlivě zachovávejte její pravidla a snažte se je nemísit.

- Klasická výslovnost

klasická výslovnost

To, jaká byla výslovnost latiny v antice, lze zjistit s velkou přesností. Následuje přehled nejdůležitějších dokladů, na jejichž zá-

kladě byla ve 20. století tato výslovnost obnovena, tj. restituována:

- (1) latinský pravopis, především odchylky od normy;
- (2) výslovnost románských jazyků, které představují pozdější vývoj mluvené latiny;
- (3) zmínky o výslovnosti u starověkých latinských gramatiků a jiných autorů;
- (4) přejímání latinských slov do jiných jazyků.

Na základě těchto zdrojů informací můžeme odvodit následující pravidla výslovnosti v klasické době (1. století př. Kr.):

Samohlásky

V mluveném, nikoliv psaném jazyce se důsledně rozlišovalo mezi dlouhými a krátkými samohláskami. V kurzu LINGVA LATINA je každá dlouhá samohláska označena vodorovnou čárkou nad písmenem [ˉ]: *ā, ē, ī, ō, ū, y*; ostatní samohlásky jsou krátké: *a, e, i, o, u, y*.

samohlásky:
krátké: *a, e, i, o, u, y*
dlouhé: *ā, ē, ī, ō, ū, y*

Výslovnost a délka latinských samohlásek odpovídala výslovnosti samohlásek v češtině, takže latinské *ā* se vyslovovalo jako české *á* apod. Jedinou výjimkou je *y*, které se v klasické době vyslovovalo jako dnešní německé *ü*. V latině samohláska *i* nikdy neměkčí předcházející souhlásku, a proto vždy vyslovujeme *ni* jako *ny*, *ti* jako *ty* apod.

Příklady krátkých samohlásek: *amat, bene, nimis, post, modo, num, sumus, Syria*.

Příklady dlouhých samohlásek: *ālā, pānis, mē, hīc, līberī, pōnō, ūna, tū, Lŷdia*.

Dvojhásky

Dvojháska je spojení dvou samohlásek v jedné slabice. Latinské dvojhásky jsou: *ae, oe, au, eu, ui*

dvojhásky:
ae oe au eu ui

ae jako dvojháska (a + potlačené i/e): *Graecia, laetus, paene*

oe jako dvojháska (o + potlačené i/e): *foedus, poena*

au jako *au*: *aut, nauta*

eu jako *eu*, tedy *e + u* spojené do jedné slabiky: *Eurōpa, heu, heus, neu, seu* (ale před koncovkami *-us, -um, -unt* následuje hranice mezi slabikami hned po *e*: *de|us, me|us, e|um, e|unt, aure|us*)

ui jako *uj*, tedy *u+i* spojené do jedné slabiky: *cui, huic, huius*

Souhlásky

souhlásky:

b c d f g h k l m n p q r s t x z

i v (u)

b jako v češtině: *bibit, ab* (a *bs* a *bt* jako *ps* a *pt*: *absint, obtulit*)

c vždy jako české *k*: *canis, centum, circus, nec*

ch, ph, th jako *k, p, t* s přídechem, čili *k+h, p+h, t+h*: *pulcher, amphitheātrum*

d jako v češtině: *dē, dedit*

f jako v češtině: *forum, flūmen*

g jako v češtině: *gallus, gemma, agit*

gn jako české zadopatrové *ŋ* ve slově tenký: *signum, pugna, magnus*

h se vyslovovalo zcela slabě nebo vůbec ne: *hīc, homō, nihil*

l jako v češtině: *lūna, gladius, male, vel*

m jako v češtině: *mē, domus, tam* [na konci slova, např. v koncovkách *-am, -em, -im, -um* se vyslovovalo slabě]

n jako v češtině: *nōn, ūnus* [před *s* se vyslovovalo slabě: *mēnsa, īnsula*]

p jako v češtině: *pēs, populus, prope*

ph jako *p* s přídechem, tedy *p+h*: viz *ch*

qu jako anglické *qu* ve slově *quick*: *quis, aqua, equus*

r jako v češtině: *rēs, ōra, arbor, cūr*

s jako v češtině: *sē, rosa, is*

t jako v češtině: *tē, ita, et*

th jako *t* s přídechem, tedy *t+h*: viz *ch*

v jako anglické *w* ve slově *well*: *vōs, vīvus*

x jako české *ks*: *ex, saxum*

z jako v češtině: *zōna*

i (souhláska před samohláskou na začátku slova, případně po předponě, nebo mezi samohláskami) jako české *j*: *iam, iubēre, con-iungere, eius*

u (souhláska v kombinaci *ngu* před samohláskou a občas *i* v kombinaci *su* před *ā* nebo *ē*) jako anglické *w*: *lingua, sanguis, suādēre, suāvis, cōnsuētūdō*

Výslovnost zdvojených souhlásek je delší než souhlásek jednotlivých: *ille, annus, nummus, terra, ecce, littera, oppidum*. [Souhláska *i* mezi samohláskami se vyslovovala zdvojeně: *eius* jako *eiuis*, *maior* jako *maiior*, v kurzu LINGVA LATINA psáno *māior*.]

zdvojené souhlásky

- Středoevropská poklasická výslovnost

Výše popsaným způsobem vyslovovali latinu vzdělání Římané v 1. století př. Kr. V císařské době (1.–5. století po Kr.) prodělala výslovnost latiny značné změny. Vznikla tak pozdně latinská církevní výslovnost a její německá varianta, kterou v upravené podobě převzaly země střední a východní Evropy.

středoevropská výslovnost

Samohlásky

Latinské krátké a dlouhé samohlásky (v kurzu LINGVA LATINA je každá dlouhá samohláska označena vodorovnou čárkou nad písmenem [̄]) odpovídají českým dlouhým a krátkým samohláskám a vyslovují se stejně jako v češtině (*ā* jako *á*, *a* jako *a*, *ē* jako *é*, *e* jako *e* apod.). Jen samohláska *i* nikdy neměkčí předcházející souhlásku, a proto se vždy vyslovuje *ni* jako *ny*, *ti* jako *ty* nebo *ci* (viz níže *souhlásky*) apod.

samohlásky:
krátké: *a, e, i, o, u, y*
dlouhé: *ā, ē, ī, ō, ū, ŷ*

Příklady krátkých samohlásek: *amat, bene, nimis, post, modo, num, sumus, Syria*.

Příklady dlouhých samohlásek: *ālā, pānis, mē, hīc, līberī, pōnō, ūna, tū, Lŷdia*.

Dvojhásky

Latinské dvojhásky *ae, oe, au, eu, ui* se vyslovují stejně jako v klasické výslovnosti a v češtině, ovšem s následujícími výjimkami:

dvojhásky:
ae oe au eu ui

ae jako otevřené *é*

oe jako otevřené *é*

Souhlásky

Souhlásky se ve středoevropské výslovnosti vyslovují stejně jako v češtině, ovšem s těmito výjimkami:

souhlásky:
b c d f g h k l m n p q r s t x z
i v (u)

c před samohláskami *e, i, y* a dvojháskami *ae, oe* jako *c*: *centum, cibus, Cyprus, caedēs, coepit*

c před souhláskami, samohláskami *a, o, u* a na konci slov jako *k*: *canis, corōna, cūra, nec*

ch, ph, th jako *ch, f, t*: *pulcher, amphitheātrum*

ph jako *f*, viz *ch*

qu jako české *kv*: *quis, aqua, equus*

s jako v češtině: *sē, is* [mezi dvěma samohláskami jako *z*: *rosa, basilica*]

th jako *t*, viz *ch*

x před samohláskou jako *gz*: *exemplum, saxum*

i (souhláska před samohláskou na začátku slova, případně po předponě, nebo mezi samohláskami) jako české *j*: *iam, iubēre, con-iungere, eius*

ti se před samohláskou nebo dvojháskou *ae* vyslovuje jako *ci*, pokud není přízvučné: *tertius, grātia*, a to s následující výjimkou: předchází-li souhláska *t, s, x*, pak se *ti* čte jako české *ty*: *Mettius, bēstia, mixtiō*

zdvojené souhlásky

Výslovnost zdvojených souhlásek je delší než souhlásek jednotlivých: *ille, annus, nummus, terra, ecce, littera, oppidum*. [Souhláska *i* mezi samohláskami se vyslovuje zdvojeně: *eius* jako *eiius, maior* jako *maiior*, v kurzu LINGVA LATINA psáno *māior*.]

- Italská poklasická výslovnost

italská výslovnost

Do 5. století po Kr. se na území dnešní Itálie vytvořila třetí varianta latinské výslovnosti. Používá se na italských školách a v upravené podobě i v rámci římskokatolické církve. Její výslovnost je stejná jako středoevropská, ovšem s několika výjimkami. Samohlásky ztratily svou délku a zachovává se pouze přízvuk. I některé souhlásky se vyslovují jinak než ve středoevropské výslovnosti: *c* před samohláskami *e, i* a dvojháskami *ae, oe* jako *č*, *g* jako *dž*, *sc* jako *š*, *gn* vždy jako *ň*, zatímco *h* se téměř nevyslovuje.

- Dělení na slabiky

dělení na slabiky

Latinská slova se dělí na slabiky dle následujících pravidel:

(1) Souhláska se pojí s následující samohláskou: *do-mi-nus*, *o-cu-lus*, *cu-bi-cu-lum*, *pe-te-re*.

(2) Následují-li po samohlásce dvě nebo více souhlásek, poslední souhláska se pojí s následující slabikou: *Sep-tem-ber*, *tem-pes-tās*, *pis-cis*, *con-iūnc-tus*. Výjimka: *b*, *d*, *g*, *p*, *t*, *c* a *f* se neoddělují od následujícího *r* nebo *l* (občas se oddělují v poezii): *li-brī*, *lu-crum*, *cas-tra*, *in-te-gra*, *ex-em-plum*.

Poznámka: Spřežky *ch*, *ph*, *th* a *qu* se počítají jako samostatné souhlásky a nerozdělují se: *pul-cher*, *am-phi-the-ā-trum*, *a-li-quis*; *x*, zastupující dvě souhlásky (*ks*, případně *gz*), se neodděluje od předcházející samohlásky: *sax-um*, *dīx-it*. Složená slova se rozdělují na jednotlivé složky: *ad-est*, *ab-est*, *trāns-it*.

- Přízvuk

Ve dvouslabičných slovech je přízvuk vždy na první slabice: *'ubi*, *'multī*, *'valē*, *'leō*.

přízvuk neboli důraz

Ve více než dvouslabičných slovech jsou dvě možnosti: přízvuk je (1) na předposlední, tedy 2. slabice od konce slova, nebo (2) na předcházející, tedy 3. slabice od konce. Základní pravidlo je:

dvě možnosti:

- (1) 2. slabika od konce slova
- (2) 3. slabika od konce slova

Přízvuk je vždy na předposlední, tedy na 2. slabice od konce slova, pokud je tato dlouhá. Je-li krátká, přízvuk se posouvá na předcházející slabiku, tedy na 3. slabiku od konce slova.

Pro určení polohy přízvuku v latinském slově se tedy nejprve podívejte na jeho předposlední slabiku:

podívejte se na předposlední slabiku!

Přízvuk je na předposlední slabice, pokud tato končí:

(a) na dlouhou samohlásku nebo dvojhlásku: *La 'īna*, *vi 'dēre*, *a 'mīca*, *Rō 'mānus*, *ō 'rātor*, *per 'sōna*, *a 'moena*; nebo

(b) na souhlásku: *se 'cunda*, *vī 'gintī*, *lī 'bertās*, *co 'lumna*, *ma 'gister*.

Pokud končí předposlední slabika (c) na krátkou samohlásku, přízvuk se posouvá na předcházející, tedy 3. slabiku od konce: *'īnsula*, *'fēmina*, *'patria*, *'oppidum*, *'improbus*, *dī 'videre*, *in 'terrogat*, *ō 'ceanus*, *'persequī*, *'cerebrum*.

LINGVA LATINA, latinský kurz

LINGVA LATINA
PER SE ILLUSTRATA
I. FAMILIA ROMANA

Latinský kurz LINGVA LATINA PER SE ILLUSTRATA („Latinský jazyk vysvětlený sám sebou“) se skládá ze dvou částí, PARS I a II. První část, FAMILIA ROMANA, představuje kurz pro začátečníky. Jeho 35 kapitol tvoří řada událostí a příhod ze života římské rodiny ve druhém století po Kr. Celá kniha je napsána latinsky, ale od začátku do konce je odstupňována tak, aby se každá věta dala pochopit sama o sobě (*per se*), protože význam a funkce každého nového slova vyplývají buď z kontextu, nebo, je-li to nutné, z připojené ilustrace, případně jsou vysvětleny pomocí již známých slov v poznámce na okraji stránky. Není tedy třeba dohledávat, určovat nebo překládat slovíčka za účelem porozumění textu. Slovní zásoba se stejně jako gramatika učí na velkém množství zcela zřejmých příkladů, které jsou součástí souvislého textu.

obrázky

Obrázky neslouží jen k znázornění hmotných předmětů, ale také k ilustraci příhod a konkrétních situací. Při jejich tvorbě byl kladen obzvláštní důraz na věrnost antickým předlohám: oblečení, budovy, nábytek apod. jsou zde reprodukovány tak, jak je známe z archeologických nálezů. Tímto způsobem je názorně podáno mnoho v textu obsažených informací o životě starověkých Římanů.

poznámky na okraji

V *poznámkách na okraji stránky* jsou používány následující značky:

značky:

[=] „totéž jako“

[↔] „opak“

[:] „to jest“, „zde“

[<] „odvozeno od“

- (1) rovnítko [=] mezi synonymy, slovy stejného významu, např. *-que = et*;
- (2) oboustranná šipka [↔] mezi antonymy, slovy opačného významu, např. *sine ↔ cum*;
- (3) dvojtečka [:] ukazuje význam slova v daném kontextu, např. *eam : Iūliam*;
- (4) značka pro odvození [<] ukazuje, od jakého již známého slova bylo nové slovo odvozeno, např. *amor < amāre*.

lēctiōnēs: I, II, III

Text každé kapitoly je rozdělen na dvě nebo tři čtení (*lēctiōnēs*, označené na okraji římskými číslicemi *I, II, III*), za nimiž následuje oddíl věnovaný gramatice, GRAMMATICA LATINA. Ten obsahuje shrnutí nových gramatických jevů, které se objevily v hlavním textu, pomocí systematicky uspořádaných vzorů

označených latinskými gramatickými termíny. Přehled skloňování a časování, TABVLA DECLINATIONVM, se nachází na stranách 307–311. Detailnější přehled latinského tvarosloví je vydáván zvlášť (viz následující strana).

Tři cvičení, PENSVM A, B a C, na konci každé kapitoly slouží k prověření nabytých gramatických znalostí, slovní zásoby a porozumění textu. PENSVM A je gramatické cvičení, v němž se doplňují chybějící koncovky. Ve cvičení PENSVM B se od vás očekává, že budete doplňovat chybějící nová slova, s nimiž jste se seznámili při studiu příslušné kapitoly (na okraji stránky je seznam nových slovíček). PENSVM C tvoří otázky, které vyžadují krátkou, ale úplnou odpověď v latině.

cvičení:
PENSVM A: koncovky
PENSVM B: slovíčka
PENSVM C: věty

Při dalším čtení budete narážet na některá slova, jejichž význam jste zapomněli. V takovém případě je vhodné se podívat do abecedního seznamu slovíček INDEX VOCABLORVM na konci učebnice. Zde naleznete přesný odkaz na kapitolu (tučná písmena) a řádek, kde se hledané slovo poprvé objevuje. Odkaz na více míst zároveň znamená, že se totéž slovo vyskytuje ve více významech. Většinou stačí přečíst si větu, v níž se slovo nachází, abyste si připomněli jeho význam. Podobně se INDEX GRAMMATICVS (s. 326–327) vztahuje k výkladu gramatických tvarů. Krátký seznam nadepsaný FORMAE MVTATAE („Změněné tvary“, s. 328) odkazuje na základní tvar slova tam, kde to výrazné změny slovního tvaru vyžadují.

INDEX VOCABLORVM

V gramatickém přehledu INDEX GRAMMATICVS na konci učebnice jsou tvary podstatných jmen řazeny takto: nominativ, akuzativ (tzv. přímé pády, český 1. a 4. pád), genitiv, dativ, ablativ (tzv. nepřímé pády, český 2., 3., 6., 7. pád). Toto řazení jednak lépe odpovídá struktuře jazyka, jednak umožňuje rychlejší zapamatování si shodných tvarů podstatných jmen v nominativu a akuzativu, dativu a ablativu. Vokativ (český 5. pád) se vyskytuje jen u jedné skupiny podstatných a přídavných jmen, a proto je uváděn pouze tehdy, odlišuje-li se svým tvarem od nominativu.

pořadí pádů:
nominativ
akuzativ
genitiv
dativ
ablativ

vokativ

Studenti, kteří mají pochybnosti o své schopnosti dospět k přesnému významu každého nového slova, mohou využít *Latinsko-český slovník I*. Tento slovník je však zamýšlen pouze jako klíč

k ověření významu slov – pečlivý student ho nebude potřebovat.

Kromě základního kurzu existují tři doplňující publikace:

doplňky:

COLLOQVIA PERSONARVM, doplňující texty.

(1) COLLOQVIA PERSONARVM, sbírka doplňujících textů, zpravidla rozhovorů. Úroveň obtížnosti 24 dialogů (*colloquia*) je odstupňována tak, aby slovní zásoba i gramatika odpovídaly prvním 24 kapitolám učebnice FAMILIA ROMANA.

EXERCITIA LATINA, doplňující cvičení.

(2) EXERCITIA LATINA, rozsáhlá sbírka doplňujících cvičení ke každé ze 133 *lēctiōnēs* v učebnici FAMILIA ROMANA.

GRAMMATICA LATINA, latinské tvarosloví

(3) GRAMMATICA LATINA, přehled latinského tvarosloví.

LINGVA LATINA II: ROMA AETERNA

LINGVA LATINA
PER SE ILLUSTRATA
II. ROMA AETERNA

Druhá část kurzu LINGVA LATINA s podtitulem ROMA AETERNA („Věčný Řím“), je určena pro pokročilé. Studenti se jí mohou začít věnovat hned po dokončení studia první části, ale klade na ně mnohem větší nároky. Jejím hlavním tématem jsou římské dějiny vyprávěné samotnými Římany, tj. spisovateli Vergiliem, Ovidiem, Liviem, Sallustiem, Corneliem Nepotem, Ciceronem a dalšími. Stejně jako v první části následují za každou kapitolou tři PENSEA, která slouží ke shrnutí a rozšíření gramatických znalostí, k opakování nových slovíček a procvičení pravidel odvozování.

INDICES, rejstřík jmen a slov

Svazek INDICES, který patří k této části kurzu, obsahuje seznam římských konzulů a jejich triumfů (FASTI CONSVLARES a TRIVMPHALES), jmenný rejstřík (INDEX NOMINVM) s krátkými vysvětleními v latině a seznam všech slov použitých ve svazcích *Familia Romana* a *Roma Aeterna*. Součástí sady učebnic jsou i EXERCITIA LATINA II pro druhou část kurzu a *Latinsko-český slovník II.* pokrývající slovní zásobu obou zmíněných svazků.

EXERCITIA LATINA II
Latinsko-český slovník II.

Sermōnēs Rōmānī

Plautus: *Amphitryō*

Caesar: *Dē bello Gallicō*

Po absolvování první části kurzu LINGVA LATINA můžete dále pokračovat čtením následujících speciálních školních edic textů latinských autorů: sbírka klasických textů *Sermonēs Rōmānī*, Plautova komedie *Amphitryō* a Caesarovo historické dílo *Dē bellō Gallicō*. Tato zkrácená, ale jinak neupravená vydání jsou opatřena poznámkami na okraji textu, jež vysvětlují všechna slova, která neobsahuje první část kurzu. Podobné edice Vergiliova eposu *Aeneis I* a *IV* a Petroniova satirického vyprávění

Vergilius: *Aenēis*

Cēna Trimalchiōnis mohou číst ti, kteří dokončili alespoň část svazku ROMA AETERNA. Svazek *Catilīna*, vydání Sallustiova *Dē coniūrātiōne Catilīnae* a Ciceronových řečí *In Catilīnam I a II*, je komentován tak, aby je mohli číst studenti, kteří dokončili celou druhou část kurzu.

Petrōnius: *Cēna Trimalchiōnis*
Catilīna. Sallustius a Cicero

LINGVA LATINA na CD

LINGVA LATINA na CD

Oba díly učebnice LINGVA LATINA jsou dostupné i na CD-ROM s úplným textem, audio-nahrávkami a interaktivní verzí cvičení *Pensa*. CD *Latine audio* obsahuje nahrávky kapitol I–X svazku FAMILIA ROMANA v klasické výslovnosti latiny.

Následující *komentář* poskytuje informace o klíčových bodech každé kapitoly první části kurzu. Doporučujeme vám nejdříve si přečíst dotyčnou kapitolu a až poté příslušný komentář, neboť latinský text je rozvržen tak, abyste si sami cvičili své jazykové schopnosti. Účelem výkladu obsaženého v komentáři je zaměřit vaši pozornost ke skutečnostem, se kterými jste se již seznámili, a formulovat gramatická pravidla, která jsou dokreslena množstvím příkladů z textu. Komentář by vás měl také naučit mezinárodní gramatické názvosloví, které pochází z latiny.

komentář ke kapitolám první
části kurzu LINGVA LATINA

Komentář k druhé části kurzu bude publikován samostatně.